

К. В. Женгал

**ФЕДЕРАЦІЯ ПРОФСПІЛОК ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ:
СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОСТІ
(1990–2002)**

Історії розвитку профспілкового руху України періоду незалежності присвячено низку досліджень з різним ступенем заглиблення у проблему та напрямком її висвітлення. В той же час вивчення діяльності професійних спілок Одеської області, яка є складовою зазначеного питання залишається майже поза увагою дослідників, це в свою чергу робить визначену тему актуальною. Оскільки профспілковий рух окремо взятих областей України не є однорідний, а має свої особливості розвитку, певні пріоритетні галузі виробництва, доцільним є огляд та аналіз діяльності профспілок окремо взятої області. Необхідність поглиблення наявних знань про розвиток та основні напрями діяльності одеських профспілок спонукає автора на висвітлення цього питання.

Під час розгляду зазначеного питання головними джерелами були архівні документи самих профспілок, де відображена вся поточна робота окремо взятої профспілки. Аналіз та освячення діяльності профспілок знаходимо і у місцевій пресі, як то газети «Одесский вестник», «Одесские известия». «Гласность». Тут, окрім офіційних оголошень Одесапрофцентру, можна знайти низку статей Т. Оганесяна, Л. Долинської, Є. Кравця та інших стосовно ролі профспілок у різних галузях. Цікавою для дослідника також є всеукраїнська «Профспілкова газета».

Найбільш представницькою профспілковою організацією Одеської області залишається Федерація профспілок Одеської області, яка є складовою частиною Федерації профспілок України. В представленій статті на основі архівних документів ФПО, даних місцевої преси відтворюємо процес становлення та головні напрями діяльності ФПО в зазначених хронологічних межах.

Прообрази майбутніх профспілок Одещини зароджувались вже у ході страйків 70–80-х рр. ХІХ ст. У ті роки в Одесі виникали різноманітні товариства взаємодопомоги за профспілковими ознаками. Дещо пізніше робітники почали підпільно організовуватися для боротьби за поліпшення свого економіч-

ного становища. Перша легальна профспілка виникла у 1906 р. З роками профрух ширився і удосконалювалися форми та методи боротьби найманих робітників за свої права.

У травні 1920 р. був скликаний перший губернський з'їзд професійних спілок, який заклав фундамент організаційного профспілкового руху Одещини, згуртувавши навколо себе тру-дящі маси.

У 1932 р. була створена обласна рада профспілок. В той час існувало 39 обкомів професійних спілок земельних органів, мед санстанцій, шоферів, міських підприємців та інших.

У 1937 р. діяльність обласних рад профспілок була припи-нена, а деякі профспілкові працівники були репресовані. Лише у 1948 р. назріла можливість відновлення діяльності облпроф-рад.

25–26 жовтня 1948 р. в Одесі відбулася перша обласна між-спілкова конференція професійних спілок, на якій було створе-но обласну раду профспілок. Було обрано голову.

До того часу керівництво місцевими профорганізаціями здій-снювали центральні комітети профспілок. Відсутність на міс-цях керівних органів профспілок призводила до роз'єднаності дій галузевих профорганізацій. На відновлену раду було покла-дено проведення власних заходів та координацію дій профспіл-кових організацій. Цим облпрофрада займалась практично до початку 1990-х рр.

У 1990 р. внаслідок демократичних змін у суспільстві Одесь-ка обласна рада профспілок була перетворена у Раду Федерації профспілок Одеської області. XXI Одеська обласна міжспілко-ва конференція професійних спілок, що відбулася 20 грудня 1990 р. в Одесі, прийняла декларацію про утворення Обласної Федерації профспілок [1]. Внаслідок цього у 2000 р. після реє-страції у Міністерстві юстиції, Рада Федерації була переймено-вана у Федерацію профспілок Одеської області.

До Федерації на добровільних засадах увійшли обласні га-лузеві організації профспілок, первинні профорганізації, інші профспілкові утворення, що визнали її цілі та завдання.

У зв'язку з прийнятим Законом України «Про професій-ні спілки, їх права та обов'язки» була проведена легалізація професійних спілок та прийнято Статут Федерації профспілок Одеської області замість діючого раніше Положення.

Федерація самостійно визначила свою структуру, скликала конференції, формувала керівні та виконавчі органи, проводила засідання виборних органів. На добровільних засадах є членською організацією Федерації профспілок України, зберігаючи при цьому свою організаційну та фінансову самостійність, за своїм вибором співпрацює з профспілками інших країн, іншими профспілковими об'єднаннями та організаціями, політичними партіями та рухами для вирішення програмних завдань [2].

Одним з напрямків діяльності Федерації профспілок області залишався розвиток співробітництва з міжнародними профспілковими організаціями, підтримування зв'язків з профспілками міст-побратимів, проведення ділових зустрічей з представниками профспілок Японії, Польщі, Молдови, Білорусії та інших країн.

На час досліджуваного періоду Федерація профспілок Одеської області об'єднувала 25 обласних організацій профспілок усіх галузей господарського комплексу та невиробничої сфери області, 11 первинних профспілкових організацій, які не мали в Одесі своїх обласних профорганів, 4 профспілки різних статусів, серед яких Профспілка робітників морського транспорту України та Профспілка залізничників і транспортних будівельників України [3].

Серед найважливіших пріоритетів ФПО в цей час були стабілізація виробництва та виплата заборгованості по заробітній платі як основа розв'язання соціальних проблем та підвищення життєвого рівня населення.

Було проведено більше 30 засідань президії ФПО, на яких в основному йшлося про укладання й контроль за виконанням колективних договорів та угод; роботу профспілкових комітетів підприємств та організацій щодо контролю за дотриманням законодавства про працю при звільненні робітників; соціально-економічну ситуацію в області та життєвий рівень працівників; стан ринку праці та виконання обласної програми зайнятості населення; співпрацю профспілок з об'єднаннями роботодавців області; стан виробничого травматизму на підприємстві; спільну працю профорганізацій та органів охорони здоров'я з питань поліпшення медичного обслуговування населення; стан професійної захворюваності; практику взаємодії профспілко-

вих організацій та виконавчих дирекцій Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності та з питань оздоровлення працівників; оздоровлення та відпочинок дітей та підлітків; завдання виконання Програми розвитку фізичної культури та спорту в області тощо.

Федерацією профспілок Одеської області внесені пропозиції Президенту України, Верховній Раді, Кабінету Міністрів України, органам місцевої влади до 12 законопроектів, направлено 35 протестів, вимог, звернень у зв'язку зі зниженням життєвого рівня та підвищенням цін і тарифів, порушенням конституційних прав і гарантій працівників та з інших питань [4; 227].

ФПО брала участь у розробці та обговоренні проектів планів і програм соціально-економічного розвитку області та міста, проектів місцевих бюджетів, внесла пропозиції до проекту щорічного послання президента України до Верховної Ради «Стратегія соціально-економічної політики на 2000–2004 роки».

У травні 1996 р. ФПО підтримала Всеукраїнську акцію протесту робітників вищих навчальних закладів. 16 травня відбулося пікетування студентами та викладачами будинку Кабміна. В цей же час Рада ФПО видає постанову із зверненням до трудових колективів та керівників підприємств підтримати дану акцію та направити Президенту та Кабміну вимоги погасити заборгованість по заробітній платі [5].

19 лютого 1998 р. в рамках Всеукраїнської акції протесту проведено мітинг у зв'язку з порушенням конституційних прав робітників. На підтримку акції протесту профспілок до Києва було направлено делегацію із 300 членів профспілок області для пікетування Адміністрації Президента, Верховної Ради та Кабінету Міністрів із врученням вимог. На підтримку акції протесту на підприємствах, організаціях, у навчальних закладах проводилися збори та мітинги із закликами відстоювання власних інтересів працюючого населення.

Протягом досліджуваного періоду ФПО неодноразово надсилали звернення та заяви до центральних та місцевих органів влади проти підвищення комунальних послуг. У результаті цих дій профспілкам Одеської області до певного часу вдавалось впливати на стримування зростання цін та тарифів у регіоні. Так, в одній з постанов президії Ради ФПО знаходимо: «в зв'язи

с повышением с 1 января (1996 г. — *авт.*) цен и тарифов на жилищно-коммунальные услуги направил Верховному Совету и Кабмину Украины заявление Совета ФПО... в связи с нестабильностью экономики... могут возникнуть непредсказуемые и опасные ситуации (взбухи соціального невдоволення громадян. — *авт.*)... требуем приостановить решение Кабмина Украины о повышении тарифов на коммунальные услуги, погасить задолженность по заработной плате за предыдущий год работникам госбюджетной службы» [6].

За участю Федерації профспілок щороку розроблялась програма зайнятості населення області, створені і працюють координаційні комітети сприяння зайнятості населення, Рада соціального партнерства.

Укладалися регіональні угоди з облдержадміністрацією та обласною організацією роботодавців.

Щорічно розроблялись програми дій щодо укладання колективних договорів, а також відповідні рекомендації та макети колективних договорів. За регулярно проводжуваним аналізом про хід виконання положення про укладання колективних договорів в області можна власне констатувати стабільний щорічний зріст охоплення працівників колективними договорами [7].

ФПО розвивала у процесі своєї діяльності і інформаційне підґрунтя. Так, систематично виходило видання інформаційного бюлетеню профспілок області. Регулярно на сторінках видання прес-центру Федерації «Одесапрофінформ» висвітлювалися найактуальніші питання з життя профспілок, проводилася публікація офіційних документів, висвітлювалась діяльність окремої галузі виробництва області тощо. Безпрецедентним на той час був досвід профспілок Одеської області систематичного виходу передачі «Профсоюзы: обратная связь» у прямому ефірі на одному з місцевих телеканалів по різних питаннях профспілкової тематики.

Федерація профспілок області значну увагу приділяла збереженню установ культури, спорту. До колективних договорів з облдержадміністрацією, міськвиконкомом включалися пункти, що передбачали фінансування та підтримку місцевими органами влади підприємств та організацій, які мають такі об'єкти.

Федерація профспілок Одеської області здійснює виконання довгострокових програм «У III тисячоліття — з вірою, надією,

любов'ю!», «Жіноче лідерство», «Турбота», «Діти України» та інших, у реалізації яких беруть також участь обласна Рада миру, Асоціація жінок області та інші громадські об'єднання [8].

На базі установ культури щороку проходили фестивалі дитячої творчості «Білий парус», «Перлина», огляди самодіяльних колективів.

Створено біржу праці для молоді, організовано центр соціальної допомоги молодим сім'ям на базі Палацу студентів [9]. Проведено 4 науково-практичні конференції та круглий стіл з питань соціального партнерства в області, проблем соціального становища та рівноправ'я жінок у суспільстві [10].

Профспілки активно співпрацюють з Південноукраїнським гендерним центром, за участю якого проведені пленуми окремих галузевих обласних організацій профспілок, де обговорювались умови праці та стан соціальної захищеності жінок. Проводилась робота постійною комісією Ради Федерації з питань культурно-масової, спортивної роботи, оздоровлення.

Після реорганізації органів соціального страхування у 2001 р. створюється відділ довірених лікарів Федерації профспілок області. Ним насамперед були налагоджені робочі зв'язки з органами охорони здоров'я та нагляду, відділеннями Фонду соціального страхування, з галузевими профспілками та іншими організаціями. Відділ також займається аналізом загальної та професійної захворюваності робітників у галузях народного господарства та пов'язаних з цим втрат робочого часу, бере активну участь в організації та проведенні літнього оздоровлення дітей [11].

Відповідно до Указу Президента України від 03.01.2002 «Про комплексні заходи щодо поліпшення медичного обслуговування сільського населення на 2002–2005 рр.» довірені лікарі включилися в роботу над реалізацією визначених у цьому документі заходів, продовжуючи одночасно працювати й над виконанням державної програми «Здоров'я нації».

Таким чином, за перші 10 років діяльності ФПО склалась практика усебічної діяльності, направленої на захист та представлення інтересів працюючого населення області. А саме, була сформована структура та мережа представницьких установ. Відстоюючи права працівників, ФПО застосовувала різні методи впливу — від акцій протесту до принципів соціального

партнерства та переговорів. Таким чином, в області було налагоджено співпрацю з місцевими органами влади та роботодавцями. Проводилась робота в гуманітарній та соціальній сфері по підвищенню рівня життя та охорони здоров'я працівників.

Джерела та література

1. Архів Федерації профспілок Одеської обл. — Ф. 3. — Оп. 1. — Спр. 1663. — Арк. 21.
2. Архів Федерації профспілок Одеської обл. — Ф. 3. — Оп. 1. — Спр. 1724. — Арк. 38.
3. Федерація професійних спілок України (від з'їзду до з'їзду). — К., 2002. — Ч.2. — с. 225.
4. Там само.
5. Архів Федерації профспілок Одеської обл. — Ф. 3. — Оп. 1. — Спр. 1744. — Арк. 35.
6. Архів Федерації профспілок Одеської обл. — Ф. 3. — Оп. 1. — Спр. 1742. — Арк. 5.
7. Долинская Л. Кольдоговор в действии // Одесский вестник. — 1998. — 15 апреля.
8. Долинская Л. Духовность и милосердие возрождает профсоюзы // Одесские известия. — 1999. — 6 февраля.
9. Привлечение молодежи — вопрос выживания // Гласность. — 1998. — 13 августа.
10. Павленко А. Співпраця — запорука благополуччя // Профспілкова газета. — 1998. — 18 листопада.
11. Долинская Л. Оздоровление детей обеспечивают профсоюзы // Одесские известия. — 1999. — 8 июня.

Анотації

Женгал Е. В. Федерация профсоюзов Одесской области: стратегия и тактика в условиях независимости (1990–2002)

В статье анализируется процесс становления и дальнейшего развития основных векторов деятельности Федерации профсоюзов одесской области 1990–2002 гг. На основе архивных материалов и данных местной прессы воссоздана стратегия деятельности Федерации.

Zhengal K. V. Federation of trade unions in Odessa region: strategy and tactics under conditions of Ukraine's independence

The article is devoted to the analysis of the process of formation and further development of main vectors of activity of the Federation of trade unions in Odessa region in 1990–2002. According to the archive materials and information of the local press the strategy of Federation's activity is reproduced.